

א. א. קובנר בזמנו ומחוץ לזמנו

א. ד. שפירא

כל כתבי אברהם אורי קוב"ל
נד, צירף והקדים מבוא ישראל זמורה.
הוצאת „מחברות לספרות“, תל־אביב,
תש"ז.

החבורה המתבדלת לשם שמים (גם הסופר־המו"ל בעל המגמה, המקפל כביכול בתוכו חבורה שלימה) מבקשת לה מטבע מעמדה בספרות בעלי ברית, ואם מועטים בעלי־הברית בפועל בהווה, תבקש לה בעלי־ברית בכוח בעבר, שהללו עשויים למלא את מקום החסרים, להגדיל את החבורה, למעט את מידת בדידותה, הבקש לה משוררים, מספרים פרוחה, אף רמזי שירה וסיפור, ועל אהת כמה וכמה מבקרים לוחמים, ללמד: גם אז... גם אז... הן ממשיות כיום אנו... חבורה מעין זו, בין שלוחמת מלחמת־הנופה, בקולות ובבקרים, או משנה דרכה בהתישב עליה מוגה ברבות הימים והיא לוחמת מעתה מלחמת־הסברה, בשובה ונחת, נוטה להקיף עצמה רפאים, דמיון של מציאות ספרותית רצויה, אולם גם כיופראמט לה לאבות, רצון לגלות רציפות, משדרת־הליך אחד בספרות, להטעים שאכן גם היא בנושאי המסך, כאשר יסתבר בסופו של השבון הספרות, ומטבע הדבר הוא, כי כבררה לה כטעמה איש־מופת לביקורת ולמלחמה מאישיה של תקופה קודמת, תעלהו ותרוממהו יתר על מעלתו ורוב־מותו בניסיונות זמנו, תשווה לו ליות־תואר ומותר־ערך.

א. א. קובנר, שזכינו עתה, לאחר ששים וכמה שנים, לכינוס מאמריו, הוא מסוג הסופרים שמטבע אישיותם ובגזירת גורלם הם נהלת חבורות ואסכולות. מה זמנו נידה אותו, אף זמנו יחזור וינדהו, יוצא דופן בתקופתו, יצא דופן גם בתקופתנו שלנו, צלן של הלחם, כצל אישיותו של היוצר, לפניו מגדר זמנו יתפשט, שמו, גנותו, מוראו, שנאת בני דורו אליו, יהס־הקדם אליו — אלה יאריכו ימים, כהויות בפני עצמן, שנתפשטו כביכול מאישיותו, אין לו השארת־יצירה, אלא השארת־רושם, אין לו אנהבים כטבעם, אלא חסידים, בני תבורות, בני כיתות, ועל אחת כמה וכמה א. א. קובנר, שלא יוצר היה, או שלא הספיק להיות יוצר, אלא היה לוחם בלבד, שאין לו אלא כוון לסופרי דורו, טעמו הטוב, השקפתו, כוח הבנתו וידיעותיו, ללא משען יצירה בת־קיים כשלעצמה. להבדיל מדוד פרישמן, שיצירתו היתה כוח מלחמתו, שהטיל מרות ועורר יראת־כבוד יותר בזכותה מאשר בזכות מלחמתו.

הטורח להוציא את א. א. קובנר מגדר זמנו אינו מצליח להכניסו לגדר ספרות זמנו, אין א. א. קובנר מן המסוגלים לקום לתהיה בספרות חיה, על כרחו הוא נשאר צרור בצרור ההיסטוריה של הספרות, על כרחו הוא נשאר אפיוודה היסטורית מעניינת, אפיוור דה של רוח וטמפרמנט ערטילאיים, שלא נתערו גם בקרקע ספרות דורם שלהם, כי הוא לא הגה אהבה לספרות זמנו, לפי שכפר בעצם עתידה של הספרות העברית, לפי שהטיף ליצירה בלשונות־נכר, הגה ככה ידבר מבקר לוחם מלחמת ספרות: „אתרי כל אלה אל ידמו סופרינו, כי יבראו המה ליטעראטור חיה בשפת עבר לדורות עולמים, כי היה לא תהיה; אך יראו על ידי שפת עבר או שפה המדוברת להבי ציר חשק העברי להכמה ומדעים, אשר ימצאו בשפות החיות ואשר אך שם יוכלו לשבר צמאונם לחכמה ורעת, שפת עבר או השפה המדוברת תהיינה כבית חיצון, אשר דרכן יבואו העברים אל היכלי השפות החיות, שאך שם יראו אור בהיר, כאשר הוא באמת מחוץ למדינתנו ליטעראטור העברית תכתב בשפת המדינה ותשגה בה חיל“. איש אשר אלה דבריו אינו עשוי להיות מבוגי ספרותו, שאך פרודור היא לו, אך תחליף של ספרות, ואין לראות בכך רק חזיון מהזיונות תקופת ההשכלה, לא, א. קובנר לא היתה אידיאה עברית להקנותה לספרות העברית.

שני צדדים בקובנר עשויים להטעות את המעריך מעריצו, המבקש לקבוע כמו את מקומו בספרות העברית: יאות רעיונות בקרתו לתופעות ספרות זמנו והכונות אישיותו, יאמרו האומרים, צאו וראו: אותם דברים נפלאים שלו על הבקורת העברית בדורו כמה יפים הם להיאמר על ביקורת זמנו: „...והאות על זה, כי הצועקים תמס עליה לא יצאו נגדה לעין השמש, אך יהחפשו תחת שכלה חדשה והיא — בקרת אמתית, ובה יכסו שנאתם להבקרת בכלל...“ — „...אולם הפעם, הודות לאל, המתמרמרים יראים לקלל את הבקרת על פניה, לכן התחפשו כמו מבקשים המה בקרת אמתית, והבקרת הנראית בגבול ישראל, יאמרו, כי בקרת חצופה היא.“ או שימו נא לב אל דבריו על עורכי כתבי־העת בדורו: „ידוע ומקובל שמוציא לאור מכתב עתי דרוש להיות איש אשר שאר רוח לו בתכמה בידיעות העולם, במבט נאמן על כל דבר, באמת, בצדק ובמשפט, מוציא לאור מכתב עתי, מלבד שמקבל עליו אתריות דבריו בעצמו, עוד ישא עליו חטאת סופריו, כי הוא הוא באמת האשם, אם יבא דבר זר והבל בעליו, אם גם מאחרים, כי עליו לברור האוכל מן הפסולת ולתת לפני הקוראים.“ — אה, דרך משל, דבריו על התרגום בדורו: „זה לא כבד העתיק ה' אבראמאויץ

הפרושים

טָרְוֵרְס קֶרְפּוֹרְד

The Pharisees, and Other Essays. By Leo Baeck. New York, Schocken Books, 1947.

דברי הספר הזה אינם חדשים, אף על פי שכונסו יחד זאת הפעם הראשונה. המסה על הפרושים נכתבה בשנת 1927 הוצאה בחוברת בשנת 1934. שאר המסות, כנאמר בהקדמה, יצאו בספר בשנת 1938, אך הספר הושמד בידי הגסטאפו. תוכן המאמרים השונים, ככל שגדול ערכם, אין לראותו איפוא (כאשר יהיה הקורא נוטה לראותו בדרך הטבע) כדברו האישי של ד"ר ליאו באַק אל נבוכי זמננו. הדברים נכתבו לפני שנים, בטרם הגיעה רדיפת היהודים הנוראה אל שיאָה, ובטרם נלכד ד"ר בק ברשתה ונתיסר ביסורים אף הוא.

אף על פי כן יש בספר כדי לעשות שליחותו בתקופתנו, והמוציאים צדקו בחשבם כי אוסף מאמריו של ד"ר בק יהיה לעזר ולסעד בתלאות המכבידות עולן על היהודים בימים אלה. כי על כן כל שבעם המאמרים הללו מבטאים, כל אחד לפי דרכו, את תקות ישראל אשר אין לה תכלה, את האמונה אשר לא תמוט בעתידו, את הבטחון כי בלה יבלה כל פורענות שבעולם וטופו מקיים תפקידו כעזר של האלהים כלפי העולם, בהדרכתו ובעזרתו. זו היתה משמעות היהדות בכל דברי־ימיה הארוכים; והספר הזה, היוצא לאור אחרי תקופת היסורים הנוראים ביותר אשר גם העם היהודי לא ידע כמותם מעודו, הוא אכרזה מחודשת של אמונת ישראל הנצחית אַל מול פני העולם.

המאמר הראשון, אשר על שמו נקרא הספר כולו, ארוך משאר המאמרים. הוא תופס חמשים עמוד, ואילו השאר תופסים, בממוצע, כששה־עשר עמוד המאמר. ואלו נושאים: "מסורת ביהדות", "יהדות בכנסייה", "מקורו של המסורת־היהודי", "הדרשה היוגנית היהודית", "שתי הסקפות־עולם זו לעומת זו", "אופי היהדות", "הקורא אי אפשר לו שלא יתרשם להיקף בקיאותו של ד"ר בק בסקציות תורניות שונים ונפרדים. הוא מצוי, כדרך הטבע, אצל הספרות הרבנית, אך הוא מרבה להסתמך גם על אפלטון, יודע הוא את הברית החדשה, וכן את מרציון וטרטוליאן. הוא מבחין הבחנה בקרתית בין לותר וקאלוין, ומכריע את הכף לטובת קאלוין; וכותב הטורים הופתע הפתעה שבקורת־רוח לקרא הערה על האוניטאריאניזם של פריסטלי, פארקר, צ'אינג, לונגפלד ומארטינו מידי אדם שהסופרים הללו ידועים לו, כפי הנראה, יסוף עדות מעין זו על דעת עשירה ומאומנת ומלאה מזן אל זן, פותחת לבנו להבין איך הצליח ד"ר בק, בשנים

תולדות הטבע" מהפרופסור לענף, ויעתיק, כינען וזירמער" — תולעי הדבורים. בעת אשר ההעתיקה הזאת דרושה להיות "תולעים הפנימיים". מזה נוכל לשפוט על ידיעת ה' אבראמאוויץ בשפת אשכנז בשנותו Bienen אשר הוראתו פנים, תוך, על אשר תוראתו דבורה" — אכן, יפים גם יפים דברים אלה וכיוצאים בהם להיאמר על הביקורת, על עורכים ועל מתרגמים בדורנו, אך הרי אין יסותם באה ללמד, מעיקרו של דבר, על גודל ערכו של א. א. קובנר לזמננו, אלא על כך, שהתופעות השליליות של ספרות דורנו לא נשתנו מן התופעות השליליות של ספרות דורו שלו, וכן עשוי עניין אישיותו של א. א. קובנר להביא לידי עיוות משפט בידי המעריץ המבקש לצייר את דמותו הספרותית ולמוד את חשיבותו להתפתחות הספרות העברית. תכונותיו, לבטי נפשו וההפוכות קורותיו של א. א. קובנר נושא רב־עניין הם לביאוגרף, אף למספר, אך לעתים יכבשו תכונות האישיות ולבטי נפשה וקסמיה את לב המעריץ עד כדי הפלגה בערך יצירתה, ונמצא המעריך מטשטש את החומי הממש והמצוי: יצירת הסופר, ופרשה מיוחדת לעצמה היא, ערבוב זה של תחומי האישי ותחומי היצירה, בפרט בשייך לאנשי שם מדורות שעברו, בעלי עצמיות עזה וביאוגרפיה מעניינת. המשולים כגיבורי עלילה גדולה.

...כי הוא עשה, — היום אנו יודעים זאת ללא כל ספק עוד — שליחות היסטורית בספרות העברית... — יכתוב המקדים לקובץ מאמרי א. א. קובנר במאמר־ראקדמתו הנאָה. דומני, שאין התואר "שליח" הולם ביותר חזיון־עראי כתזיון פעולתו של א. א. קובנר בספרות העברית. יותר מדי חסר היה משמעת, מסירות, אורך־רוח והתמדה של בעל שליח הזה, קשה לדעת באיזו מידה השפיע א. א. קובנר על הספרות העברית. דוד פרישמן, שבא אחריה, נאלץ להתחיל במלאכה מבראשית. אף בספרות זמננו יש תופעות, שעל המבקר הראוי להתחיל בביעורן מבראשית. משכמו ומעלה גבוה היה א. א. קובנר לטעם ספרותי. הפיסת הספרות ותרבות ספרותית מרוב דברי דורו בספרות. נפשו שאפה לנשגב שבספרות, לנעלה ולמועיל לעם כאחד. לבעל־עטעריס־טיק, אשר כל הליטעראַטורען תתגאינה בה, את כותביה יענדו זר תפארה, יתנו להם כבוד אין תקר, יעמידו אותם בראשי מפיחי היים חדשים, בראשי מפיצי השכלה ודעות חדשות, יהשכום להמסבבים היותר גדולים בחיי עמים... אך שליח של הספרות העברית, דומה, לא היה, אף כי הוכשר להיות, שכן תופעה שבכוח היה יותר משהיה תופעה שבפועל, וכלום יש שליחות בכוח?